

COMENTARI DE DOCUMENTS

Carta apostòlica Dissenyar nous mapes d'esperança Església, què pretens ensenyant?

Enric Bonet¹

El 27 d'octubre del 2025, abans de celebrar la missa amb els estudiants de les universitats pontificies, el papa Lleó, assegut darrere d'una petita taula davant de l'altar de la confessió de la basílica de Sant Pere, signa i lliura un document amb un títol peculiar: "Dissenyar nous mapes d'esperança". És una carta apostòlica escrita a propòsit del 60è aniversari de la declaració Gravissimum educacionis del Concili Vaticà II. Sense ser una de les principals preocupacions de l'Església preconiliar, per què va emanar finalment una declaració sobre l'educació? Quins eren els assumptes que estaven sobre la taula als anys seixanta? En aquest article tractarem de respondre aquestes qüestions.

La *Gravissimum educacionis* (GE) és un dels documents menors del Concili Vaticà II. En realitat, és agosarat qualificar de "menor" un document emanat d'un concili ecumènic i, per tant, amb autoritat conciliar, però sí que és cert que no és dels més coneguts i comentats dels que va redactar el Sant Sínode.

Una de les qüestions que va començar a prendre força als anys quaranta, arran del Christian Family Movement, i que els pares conciliars van portar des d'Amèrica, era reafirmar que el dret a l'educació dels fills és primàriament dels pares, i només subsidiàriament de l'Església i de l'Estat. Els pares són els "primers i principals educadors" (GE 3).

Una altra de les preocupacions que planava sobre els caps dels pares conciliars suposava el tint secular de certs moviments pedagògics sorgits a principis del segle XX. L'educació s'estava intencionalment secularitzant a molts llocs del món, el document conciliar reacciona contra aquesta amenaça,

donant-li un cert to bel·ligerant que contrasta amb el caire amable i dialogant del Concili.

El darrer assumpte de fons de *Gravissimum educationis* és un tema transversal a tot el Concili: la revaloració del paper dels laics, i en aquesta declaració, la seva missió al món de l'educació.

El sant pare Lleó XIV, al document que ens ocupa, reprèn aquests temes — perquè *Gravissimum educationis* “no ha perdut força” — i comenta alguns nous desafiaments que s'afegeixen a la “brúixola” que representa la declaració conciliar, de la qual se celebra l'aniversari.

L'ànima educadora de l'Església

Dissenyar nous mapes d'esperança torna a insistir en alguns punts basilars de la GE. El primer respon a la pregunta: Església, què pretens ensenyant? Per què l'Església es posa en educació? Qui li mana ensenyar?

L'actual document recorda que “l'educació no és una activitat accessòria, sinó que constitueix el mateix teixit de l'evangelització” (1.1). Fa un recorregut per la història de la tasca educadora que ha tingut en l'Església un actor protagonista: sants i institucions eclesials s'han lliurat amb generositat a aquesta activitat. La mateixa institució universitària sorgeix del “cor de l'Església”. L'Esposa de Crist ha de mostrar la Veritat; aquesta és la seva comensal. Però, a més, també proposa una “cosmovisió”. I finalment l'Església, a banda d'ensenyar la Veritat,

COMENTARI DE DOCUMENTS

ha ensenyat a viure; pensem en la tasca ingent de transmissió de coneixements agrícoles i ramaders, d'higiene i d'alfabetització que ha realitzat al llarg del planeta i del temps, especialment en terres de missió.

L'educació no és aliena a l'Església, perquè n'és la missió. Ensenyar a qui no sap és la caritat que es mobilitza; i educar és un acte d'esperança (3.2). El *munus docendi* és un dels tres oficis de l'Església. Ningú ensenya amb més dret que l'Esposa de la Veritat.

En aquest article, podríem repassar el document punt per punt —en té 11, amb alguns subapartats a cada punt—, però preferim agrupar les idees que hi apareixen en dos grups conceptuals.

Educació coral

El primer gran tema que apareix al document podríem anomenar-lo “educació coral”. I veurem que aquest concepte té moltes dimensions que abasten diversos aspectes. La primera i més evident és que la “comunitat educativa és un nosaltres”. Són molts actors els que intervenen en el procés; eduquem entre tots.

Però, a més d'aquesta *coralitat* pel que fa als actors, n'hi ha d'altres: “La formació cristiana abasta tota la persona: espiritual, intel·lectual, afectiva, social, corporal”. “Una persona no és un ‘perfil de competències’, no es redueix a un algorisme predictable, sinó que és un rostre, una història, una vocació”. Una formació centrada només en les competències, l'eficiència o la productivitat personal no tindria sentit. L'educació inclou totes les dimensions de la persona.

Una tercera *coralitat*, que es deriva del que s'ha dit i de posicionar la persona com a centre, parla d'una educació no només en continguts, sinó en les virtuts: “L'educació no és només transmissió de continguts sinó aprenentatge de virtuts”. Es tracta de formar persones, ciutadans, creients: l'educació arriba al capdavant, però també al cor i a l'acció.

La que podríem anomenar quarta *coralitat* fa referència a la varietat en les disciplines del saber que imparteixen les institucions cristianes i en particular les universitats. La teologia com a branca del saber no pot faltar en un ens universitari, que té ànim universal. En aquest sentit, val la pena recordar al Concili: “A les universitats catòliques en què no hi hagi cap Facultat de Sagrada Teologia, hi hagi un institut o una càtedra en què s'expliqui convenientment, fins i tot als alumnes seglars” (GE 10). Aquesta exigència conciliar no es recull explícitament al document de Lleó XIV, però apareix implícitament a través de les idees de Newman —que és citat en dues ocasions. El cardenal anglès advoca a la seva *Idea de la universitat*, per una institució que ofereixi tots els sabers; i especialment que ofereixi l'estudi

teològic com a idea unificadora de la veritat. Les diferents facetes de la veritat queden fraccionades —com destenyides— sense la visió integradora del tot i de l'origen de tot.

Treure la teologia de la universitat és acceptar l'antiga tesi racionalista: “La raó científica s'absoluta a si mateixa com a únic model de racionalitat, de manera que la raó religiosa queda confinada a allò subjectiu i emocional, i s'exclou de la racionalitat i la sociabilitat. La forma d'aquest fanatisme de la raó és l'agnosticisme, que ni tan sols perd temps a negar la religió, ja que ja està reduïda a un fet privat i sentimental, enterament ineficaç en la realitat intel·lectual i social”.²

Contra això, Lleó XIV fa parlar Newman: “La veritat religiosa [teològica] no és una part, sinó una condició del coneixement general. Eliminar-la és, per dir-ho així, ni més ni menys que desprendre la trama de l'ensenyament universitari”.³ Aquesta cita del document deixa incoada tota una línia a què Newman dedica els quatre primers discursos de *La idea de la universitat*: defensar la presència de la teologia a l'àmbit universitari.

És a dir, en aquest món hiperespecialitzat, el document anima a no perdre la cosmovisió, a fomentar, de fet, una cosmovisió cristiana; “atrevir-se amb un humanisme integral” —diu el Papa—, que recorda la feliç expressió de Maritain i la tesi que defensa en el seu conegut llibre: una educació que faci persones formades en tots els àmbits, sense oblidar la dimensió transcendent. Diríem amb Newman que aquest coneixement filosoficoteològic ens dona “el poder de contemplar moltes coses simultàniament com un tot, de referir-les individualment al seu veritable lloc en el sistema universal, de comprendre els seus valors respectius i de determinar la seva dependència mútua”.⁴

“Sense aquest coneixement sintètic, la *universitas* perd la seva ‘idea’, i es converteix en una *pluriversites*, incapaç d'unificar el saber en una síntesi”.⁵ Perdem les *coralitat* dels sabers.

Cooperació i reptes futurs

Després d'advocar per una educació coral en els diferents aspectes, és a dir, que sigui completa, el document, en els últims punts, anima a la cooperació entre les entitats educatives. I admet les peculiaritats pròpies de cada institució: “El futur ens obliga a aprendre a col·laborar més, a créixer junts” (8.2); a participar en la creació d'una “constel·lació educativa”.

El final del document mira al futur i als set principis que el papa Francesc va proposar al món al *Pacte educatiu global* (és a dir: “posar la persona al centre; escoltar els nens i joves; promoure la dignitat i la plena participació de les dones; reconèixer la família com a primera educadora; obrir-se a

COMENTARI DE DOCUMENTS

l'acollida i la inclusió; renovar l'economia i la política al servei de l'ésser humà; tenir cura de la casa comuna"). Sobre aquesta "herència profètica" de Francesc, el pontífex actual afegeix tres vies més de progrés; tres prioritats que afecten de manera especial el jove d'avui —subjecte de l'activitat educativa.

La primera "es refereix a la vida interior". La necessitat d'"espais de silenci, discerniment i diàleg amb la consciència i amb Déu". En aquest món bolcat a l'exterior, necessitem més que mai interioritat.

Tot seguit, el Papa assenyala la necessitat de saviesa en l'ús de la tecnologia i de la intel·ligència artificial. Des de la seva formació matemàtica, el Sant Pare es fa càrrec de les possibilitats i perills d'aquestes noves tecnologies. No fa gaire en una audiència amb joves a Indianapolis, concretava recomanacions en aquest camp: "La IA no discernirà entre allò que és veritablement correcte i allò que és incorrecte. I no es meravellarà, amb genuïna sorpresa, davant la bellesa de la creació de Déu", "la tecnologia mai no pot reemplaçar les veritables relacions personals".

Finalment, el tercer repte que el Papa remarca és l'educació en "llenguatges no violents, en la reconciliació, en ponts i no en murs"; educació en una "pau desarmada i desarmant", tornant a utilitzar l'expressió amb què es va presentar al món.

El Sant Pare acaba animant les comunitats educatives a preguntar-se per l'essència i els motius: on anem? Per què ens movem cap allà? Qui som com a entitat educativa? Què ens mou?

---

¹ Doctor en Teologia. Capellà de la Universitat Internacional de Catalunya.

² G. Morra, "Newman y la idea de Universidad", revista *Humanitas*, n. 41, versió en línia.

³ J. H. Newman, *The idea of a University*, 1907, pàg. 70.

⁴ J. H. Newman, *The idea of a University*, 1907, pàg. 137.

⁵ G. Morra, "Newman y la idea de Universidad", revista *Humanitas*, n. 41, versió en línia.